İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SANAT VE TASARIM DERGİSİ

INONU UNIVERSITY
JOURNAL OF ART & DESIGN

ISSN: 1309–9876 **EISSN: 1309–9884**

YAYIN SAHİBİ
İ.Ü. Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Prof. Dr. Turan SAĞER
Dekan

OWNER
I.U. Faculty of Fine Arts and Design
Prof. Turan SAĞER, PhD
Dean

EDİTÖR
Doç. Dr. Latif Gürkan KAYA

EDITOR
Assoc. Prof. Latif Gürkan KAYA, PhD

EDİTÖR YARDIMCILARI Yrd.
Doç. Dr. Kader SÜRMELİ Yrd.
Doç. Dr. Ünal İMİK

ASSOCIATE EDITORS *Assist.*
Prof. Kader SÜRMELİ, PhD Assist.
Prof. Ünal İMİK, PhD

YAYIN KURULU*
Prof. Dr. Metin KARKIN
Prof. Dr. Turan SAĞER
Doç. Dr. Bülent YILMAZ
Doç. Dr. Latif Gürkan KAYA
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU
Yrd. Doç. Mesut YAŞAR
Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN

EDITORIAL BOARD
Prof. Metin KARKIN, PhD
Prof. Turan SAĞER, PhD Assoc.
Prof. Bülent YILMAZ, PhD Assoc.
Prof. Latif Gürkan KAYA, PhD Assist.
Prof. H. Serdar MUTLU
Assist. Prof. Mesut YAŞAR Assist. Prof.
Yüksel GÖĞEBAKAN, PhD

*Yayın kurulu üyeleri ünvanları esas alınarak isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıçtır.

DİZGİ SORUMLUSU
Doç. Dr. Latif Gürkan KAYA

COMPOSITOR
Assoc. Prof. Latif Gürkan KAYA, PhD

SEKRETERYA
Öğr. Gör. Fazıl ERCAN
Okt. Betül KARAGÖZ
Araş. Gör. Oğuz ATEŞ

SECRETERIAT
Inst. Fazıl ERCAN
Inst. Betül KARAGÖZ
RA. Oğuz ATEŞ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ
***Inonu University Journal of Art and Design* ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884**
Cilt/*Vol.* 3 Sayı/*No.*7 (2013): *(in Press)*

Makalenin baskı taslağıdır. Sayfa numaraları baskıda değişiklik gösterebilir.

JACK LENOR LARSEN: İÇ MEKAN TEKSTİLİ TASARIMINDA BİR ÖNCÜ

Sedef ACAR*
Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İzmir

ÖZET

Endüstri Devrimi erken dönemlerden itibaren tekstil üretimi üzerinde etkili olmuştur. Bu özelliğiyle tekstiller seri üretimde tasarım faaliyetlerinin erken örneklerini ortaya koymuştur. Bauhaus öncülüğünde birçok okul diğer üretim alanlarıyla birlikte tekstil tasarımını da seri üretim açısından ele almıştır. Bu anlayışın devamında II. Dünya Savaşı sonrasına rastlayan dönemde Amerika'da Jack Lenor Larsen iç mekanlar için endüstride üretilen tekstillerde yeni yaklaşımlar sunmuştur. Aldığı iç mimarlık eğitiminin de katkısıyla, iç mekan tekstillerini kullanılacağı mekanın görsel ve işlevsel özellikleriyle bir bütün olarak ele almıştır. Geniş yaratıcılığı ve esin kaynaklarıyla günümüz tasarımcılarına örnek olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Jack Lenor Larsen, tekstil tasarımı, iç mekan tekstili tasarımı, kumaş tasarımı, ev tekstili tasarımı

JACK LENOR LARSEN: A PIONEER IN INTERIOR TEXTILE DESIGN

ABSTRACT

Industrial Revulation is effective on textile production since its early stages. Because of this property, textiles shows one of the first industrial design activitiy on mass production. Under the leadership of the Bauhaus some schools instruct textile design in terms of mass production as other production field. With continuation of this approach American designer Jack Lenor Larsen, introduce new viewpoint to industrial textile design after the Second World War. In contribution of interior design education, he addresses interior textiles and interior spaces as a whole with visual and functional aspects. Larsen is a role modal for today's designers with his great creativity and inspirational resources.

Keywords: Jack lenor Larsen, textile design, interior textile design, fabric design, home textile design

1. GİRİŞ

Makineleşen öncü üretim kollarından biri olan dokuma, seri üretimde kazandırılması gereken estetik ve işlevsellikle ilgili sorunları nedeniyle başlangıçtan beri modern tasarım hareketlerinin merkezinde yer almıştır.

Modern tasarıma geçilen süreçte diğer alanlar gibi, dar anlamda dokuma, geniş bakış açısıyla tekstil tasarımının da sınırları genişlemiş ve tasarımcılar, tasarladıkları nesnelere çok yönlü yaklaşımlarda bulunmaya başlamıştır. Tasarımları bir başka uzmanlık alanının ölçütleriyle de değerlendirmeyi öğrenmiş yeni, farklı, yaratıcı, sorgulayıcı bakış açısına ulaşmışlardır.

Makalede öncü tasarımcılardan Jack Lenor Larsen örneği ele alınarak, günümüz tekstil tasarım dünyasına yön veren kişilerin başarılarının altında bu yeni bakış açısının bulunduğu gerçeğini vurgulamak amaçlanmıştır. Literatür taramasıyla Jack Lenor Larsen'in eğitimi, önemli tasarım faaliyetleri, yaşam tarzı detaylı şekilde incelenmiş, elde edilen bulgular dönemin tasarım ortamıyla ilişkilendirilerek modern tekstil tasarımcısı kimliğinin gerekleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Larsen gibi deneme ve araştırmalara açık, yaratıcılığı yüksek tasarımcıların yetiştirilmesi fikrinin temellerinde 1919 yılında kurulan Bauhaus'un sanat ve tasarım dünyasına sunduğu yeni anlayış yer almaktadır. İşlevsel tasarımın sanatçı duyarlılığı ve zanaat becerisiyle buluştuğu Bauhaus dokuma atölyesinde tasarım öğrencileri ressam veya mimarlardan geniş bir sanatsal bakış açısıyla eğitim almıştır. Baumhoff'un (2000: 469) belirttiğine göre; "*sanatçılar desen ve renk tasarımını Johannes Itten, George Munche ve daha sonradan Paul Klee'nin sınıfında öğrenmişler"* ve sanatçı-tasarımcı kimliği kazanmışlardır. Gunta Stölzl, Anni Albers gibi ünlü tekstil sanatçıları ve tasarımcıları böyle bir ortamdan ilham

* Yazışma yapılacak yazar: sedef.acar@deu.edu.tr
Makale metni 17.02.2013 tarihinde dergiye ulaşmış, 15.04.2013 tarihinde basım kararı alınmıştır.

alarak yenilikçi tasarımlar yapmış, eğitimci olarak deneyimlerini öğrencilerine aktarmışlardır. Okulun son dönem yöneticilerinden mimar Mies Van Der Rohe, *"modern tasarım simgelerinden biri olarak kabul edilen Barcelona Chair adlı koltuk modelini birlikte tasarladığı"* (Lange, 2007: 86)) iç mimar ve tekstil tasarımcısı Lily Reich'ı dokuma atölyesinde görevlendirerek tasarlanan kumaşların iç mekan ve mobilyaların bütünleyici unsuru olarak ele alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Yetiştirilen tasarımcılar ergonomi, malzeme ve üretim teknolojilerini içeren mühendislik bilgilerinin de tasarım faaliyetlerinde yol gösterici olduğunu deneyimlemişlerdir. Zanaat tekniklerini, yeni üretim teknolojilerini, deneysel malzemeleri, sanatsal bakış açısıyla birleştiren modern tekstil tasarımcısı kimliği böyle bir ortamda ortaya çıkmış, disiplinlerarası çalışmalar başlamıştır.

30'lu yılların başında Bauhaus ve ondan ilham alarak ona paralel gelişen kuzey Avrupa sanat okullarında eğitim alan mimar ve tasarımcıların büyük bir bölümü II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

Modern kumaş tasarımının öncülerinden olan Jack Lenor Larsen *Cranbrook Academy of Art*'da Kuzey Avrupa'dan göç eden Strengell gibi yeni kuşak eğitimciler tarafından yetiştirilmiştir. Larsen 50'li yılların başından itibaren tekstil ve özellikle dokuma tasarımı konusunda yaptığı çalışmalarla adını duyurmuş, sonraki yıllarda "Larsen Look" olarak adlandırılan tasarım yaklaşımıyla ürettiği iç mekan kumaşlarıyla "markalar dönemi"ni başlatan tasarımcılardan birisi olmuştur.

Larsen'in Tasarım Faaliyetleri ve Başarısının Arkasındaki Etkenler

1927 yılında Seattle'da doğan Larsen, 1945 yılında *University of Washington'*a mimarlık okumak üzere gitmiş fakat daha yakın ve kişisel bulduğu iç mimarlık ve tekstil tasarımına yönelmiştir. Fish (2004), Larsen'in özgeçmişi ile ilgili yaptığı röportajda onun

> "*İkinci sınıftayken ev ekonomisi bölümündeki dokuma derslerine katılarak derslerindeki iç mekan tasarımlarında dokuduğu gerçek kumaşları kullandığını, dokular, renkler, ipliklerle vakit geçirmeye başladığını*" belirtmiştir.

Hamilton (1998) ise makalesinde onun dokumayla geçirdiği zamanın mimarlık ve dokuma arasında benzerlikler kurmasını sağladığını ve "*dokumanın yatay ve dikey elemanlarının mimarlıktakine benzer şekilde malzeme, ışık ve gölgeye bağlı olduğunu düşündüğünü*" iletmiştir. Ayrıca Heller (1988), Philadelphia Inquirer Gazetesi'ndeki yazısında, mimariye kıyasla çok kısa olan yapısallığı yaratma sürecinin Larsen'i cezbettiğini ve onun düşüncesine göre "*bir dokuma kumaşı tasarlamanın, nadir olarak inşa edilen binaları tasarlamaktan çok daha dolaysız*" olduğunu yazmıştır.

Chan Khan'la tanışması Larsen'in tekstille bağlarını sağlamlaştırdığı bir döneme rastlamıştır. Kublai Khan'ın (Kubilay Han) soyundan olan Chan Khan'ın babası batı kıyılarından sorumlu Çin büyükelçisiydi ve Amerika'nın "Colomb öncesi tekstilleri"ni ihraç ediyordu. Khan'ların elinde bulunan tekstillerin güzelliğinden etkilenmesiyle Larsen'in dokumaya olan ilgisinin daha da kuvvetlendiği düşünülmektedir.

Eğitimine ara vererek Los Angeles'a taşınan Larsen burada bir taraftan dokuma üzerine denemeler yaparken diğer taraftan bir dokuma atölyesinde eğitici olarak çalışmış, bu atölyede bazı Hollywood oyuncuları onun öğrencisi olurken sosyal hayatta hatırı sayılır bir yer edinmeye başlamıştır.

Larsen San Francisco'ya giderek modern Amerikan dokumalarının öncüsü Dorothy Liebes ile tanışmıştır.

> "*Aslında ressam olan Liebes, Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayi için prototipler hazırlayan, iç mekanlar, araba ve uçaklar için tasarım yapan ilk dokumacıydı*" (Held, 1999:60) ve Larsen'in ilham aldığı tasarımcıların en başında yer alır.

Eğitimini tamamlayan Larsen kısa bir süreliğine ailesinin yanına, Seattle'a dönerek küçük bir dokuma atölyesi açtı. II. Dünya Savaşı sonrasına rastlayan bu dönemde modern kumaş tasarımları yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştı. Fakat Dorothy Liebes'inki gibi kumaşlara ulaşmak oldukça zordu. Bu tür kumaşlara sahip olmak için öncelikle iyi bir dokumacı bulmak gerekiyordu. Larsen bu eksikliği erken dönemde fark etmiştir.

Atölyesinde çalıştığı sırada *Cranbrook Academy of Art*'dan bir profesör yaptıklarından etkilenerek ona okulunda yardımcı öğreticilik ve burslu yüksek lisans yapması teklifinde bulundu. Bu olay Larsen'in tasarım hayatında dönüm noktalarından birisi olmuştur.

Cranbrook Academy of Art 1937 yılında George Booth ve Finlandiya'dan gelen mimar Eliel Saarinen tarafından kurulmuştu ve eşi Looja Saarinen dokuma bölümünden sorumluydu. 1942'den itibaren *"Finli Marianne Strengell dokuma ve tekstil tasarımı eğitmeni olarak Cranbrook Academy of Art'a dahil olmuştur*" (James, 2006:166).

Finlandiya'da *Central School of Applied Arts*'da eğitim alan ve sonrasında eğitmenliğinin yanında modern halı ve mobilya tasarımlarıyla tanınan "*Strengell Amerika'da 1940 ve 1950 yılları arasında General Motors'a ve Knoll adlı kumaş şirketine tasarımlar yapmış*" (Zilliacus, 1999:48) yeni çalışma teknikleri ve esin kaynakları için Japonya, Filipinler gibi uzak doğu ülkelerine seyahatler gerçekleştirerek yetiştirdiği tasarımcılara ilham vermiştir.

Larsen *Cranbrook Academy of Art*'ta yüksek lisansını yaparken atölye derslerini Marianne Strengell'den almış ve ünlü dokuma ve lif sanatçısı Ed Rossbach ile birlikte çalışmıştır. Teknik ve tasarım konusunda Strengell'den aldığı bilgileri kendi anlayışıyla yeniden uyarlama cesaretini göstermesi, başarı sürecinin önemli adımlarından birisi olmuştur.

Larsen, Fisch'le (2004) yaptığı röportajda sonraki yıllarda geliştirmeye devam ettiği farklı çalışma şeklini anlatmıştır:

> "*Marianne Strengell'den öğrendiğim Cranbrook stilinde farklı karakterde ve dokuda çok sayıda çözgü ipliği karıştırılıyordu. Otomatik tezgahta dokuduğumuzda bunu yapardık ve genellikle sıra tahar kullanırdık. Taharın hepsini karıştırıp sonra gelişi güzel tekrarlar yaptım. Dokuduklarım çimenler, ağaç kabukları v.s. gibi görünüyordu. Sık sık yaptığımız bu dokumalar 'Larsen stili' haline geldi. Normal dokumacılar bunları yapmazken benim ekibim herşeyi yapmaya hevesliydi ve böylece otomatik tezgahlarda kısa olan bazen boyadığımız çözgülerle el dokumalarını taklit ettik.*"

Larsen, tekstil tasarımcısı olarak 1951 yılında Cranbrook Academy of Art'tan mezun oldu. II. Dünya Savaşı'nın bitişinin getirdiği özgürlük hareketiyle Amerika Birleşik Devletleri'nde tasarım patlaması yaşanıyordu. Mitchell Beazley'in (2002:95) '*20th Century Pattern Design*' kitabında belirttiğine göre bu süreçte *"desen tasarımı, modern sanat ve mimarlık arasında yakın bir estetik uyum gelişti*."

Buna rağmen tekstil tasarımcıları mimari, iç mimari ve mobilya tasarımında yaşanan modern hareketlere henüz yetişemiyordu. Grafik tasarımcılığı yanında, endüstriyel tasarım, tekstil tasarımı, mimarlık, iç mimarlık çalışmaları da gerçekleştiren dönemin ünlü ismi Alvin Lustig 1952 yılında tekstil tasarımıyla ilgili görüşlerini Beazley'in '*20th Century Pattern Design-Textile And Wallpaper Pioneers'* adlı kitabında dile getirmiştir. Lustig'in görüşüne göre;

> "*Perde ve döşemelik kumaş üreticileri modern tasarımın doğasında olan prensiplerle aynı anlayış ve duygu birliği içinde olamıyor, modern tasarıma sahip kumaşların potansiyel bir pazarı olabileceğini göremiyorlardı. Bu üreticiler yeni alanın gelişimini deneyimsiz kişilere ve küçük firmalara bıraktılar. Bu yeni grup geleneksel iç mekan tasarımcıları tarafından tercih edilen brokar, ipek saten gibi pahalı kumaşlara sırt çevirerek, dekorasyon için kesinlikle uygun olmadığı düşünülen endüstriyel kumaşları modern iç mekan tasarımcıları için ürettiler. İşlevselliğin mütevazi yönüne vurgu yaptılar. Geleneksel kumaşların başaramadığı renklilik ve taze havayı bu kumaşlar sağladı. Küçük yatırımlarla elde serigrafik baskıyla üretilen kumaşlar ve duvar kağıtları daha ucuz bir pazar yarattı. Bu firmaların çoğu müşteriye özel tasarımlar üretmek için mimarlarla yakın ilişki içinde çalıştı*" (Beazley, 2002:109)

Larsen tasarım dünyasının yeniliklere açıldığı böyle bir dönemde, 1951 yılında New York'ta ilk tasarım stüdyosunu kurarak çalışmalarına başlamıştır.

> "*Mimarlık geçmişi ve teknolojiye olan ilgisiyle, o dönemde çağdaş ticari kumaş tasarımında neredeyse hiç yapılmayan yenilikçi ve modernist yaklaşımlarla ün kazandı… Modern mobilya ve koltuklara ya da panoramik büyük pencerelere perde olarak uygulanacak uygun kumaşlar neredeyse hiç yokken Larsen bu ihtiyaçlar için güçlü bir pazar yaratacaktı.*" (Hamilton, 1998)

Erken gelen başarıları sayesinde 1953'te *Jack Lenor Larsen Incorporated*'i kurdu. Anni Albers, Marianne Strengell gibi önceki kuşağın ünlü tasarımcı ve eğitimcilerinden de ilham alarak dünyanın çeşitli bölgelerinde uygulanan dokuma, baskı, boyama tekniklerini incelemenin önemini fark etti. Döneminin teknolojik gelişmelerini de göz ardı etmeyip tasarımlarında kullanabilmek için teknolojik gelişmelerle bağlarını sıkı tuttu ve,

> "*Onun zanaat ve geleneğe olan entellektüel yaklaşımı modern tekstiller olarak adlandırılan avant-garde kumaşların üretilmesini mümkün kılarak bu kumaşların etnografik köklerinin ayakta kalmasını sağladı.*" (Renzi, 2007)

Dünya tekstil mirasıyla sıkı bağlarını geliştirmeye devam eden Larsen, 1958 yılında kendi şirketiyle yurt dışında çalıştığı şirketlerin tasarım ve üretim konusunda eş güdümlü hareket edebilmesi için *Larsen Design Studio*'yu kurdu.

Larsen'in *Elle Decor Magazine International*'daki röportajında belirttiğine göre,

> "*Modernizmin keskin sadeliğine karşı bir başkaldırıyla 1950 ve 60'lı yıllarda etnik tekstiller de kullanıldı. Simgeleşmiş modern mobilyalarıyla boş odalar bir grup için oldukça sıkıcıydı ve bu ihtiyaçla etnik kumaşlar geri dönmüştü."* (Abramovitch, 2012)

60'ların ortalarında hippi hareketlerinin de başlamasıyla Larsen,

> *"Tasarım yelpazesinin oldukça geniş olduğu bu dönemde Amerikan tekstillerinde eklektik anlayışın öncüsü oldu*" (Beazley, 2002: 135)

Bu anlayışın gelişmesinde, 50'lerin sonunda Vietnam ve Taiwan'ın ihracat hareketlerine danışmanlık için Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesinde kültür ateşesi olarak görev yapması da etkili olmuştur. Uzak Doğu'nun yanı sıra Afrika ve Güney Amerika'ya seyahatler gerçekleştirmiş, geleneksel fakat aynı zamanda yenilikçi kumaşlar yapmak için dünyanın çeşitli yerlerinden zanaatçılarla işbirliği yapmaya devam etmiş,

> *"Renk, malzeme ve dokularıyla 20. yüz yıl modern tasarım anlayışıyla eş zamanlı gelişen yenilikçi ve bilgece tasarlanmış el dokumalarıyla 'Larsen Look' stilini başlatmıştır"* (URL-1, 2013).

Elde eğrilmiş, boyanmış ve dokunmuş olan ya da bu izlenimin kazandırıldığı kumaşlar onun tasarım anlayışını tanımlar hale gelmiştir (Şekil 1).

(a) (b) (c)

Şekil 1: (a), (b) El dokuması görünümlü armürlü dokuma kumaşlar, (c) baskılı kumaş (Fiber Arts Magazine, Jan/Feb 2002:47; URL-10, 2012)

Seyahatlerinde yaptığı araştırmalarda sadece dokuma teknikleriyle ilgilenmemiş, ikat, plangi ve batik yapan zanaatçılarla bağlarını güçlendirmiştir. Gelenekle ilgilendiği kadar teknolojiden de faydalanmış, doğal malzemelerle naylon, selofan gibi sentetiklerin kombinasyonuyla

> "*1960'ların var olan eğilimlerine uyum göstererek eskiyle yeniyi, doğalla yapayı, kaba ve düzgün etkileri bir araya getirmiş, tasarımlarının çoğunu yüksek miktarlardaki endüstriyel üretimler için prototip olarak hazırlamıştır.*" (Votolato, 1998:173)

Larsen'in gelenek ve teknolojiyle yakın birlikteliği onun tekstil geleneklerini geleceğe taşıyabilmesinin anahtarı olmuştur. Bunu gerçekleştirirken tekstille ilgili her tür bilgi birikimine açık bir tavır sergilemiş, edindiği deneyimlerini

tasarım süreçlerine akılcı şekilde uyarlamıştır. Geleneksel örneklerinden esinlenerek tasarlanmış, katma değeri yüksek kumaşları yüksek metrajlarda elde ürettirme potansiyeli 'Larsen markası'nın imajını yüksek tutmasında etkili olmuştur. Pazarlama stratejisi olarak, genellikle seri üretimde de tasarım ve üretim özelliklerinin yüksek tutulduğu, elde üretilmiş etkisine sahip kumaşlar yapmıştır. Bağlama boyama tekniğiyle üretilmiş izlenimi veren "The Colorways of Bolero" serisine ait baskılı kumaşları buna örnektir (Şekil 2).

Şekil 2: "The Colorways Of Bolero", bağlama boyama tekniğinden esinlenilen, seri üretilen baskılı kumaşlar Larsen tasarım ekibinden Timo Sarpaneva'nın tasarımı (Fiber Arts Magazine, Jan/Feb 2002:4)

El dokumaları tasarlarken ya da seri üretimde dokunmuş kumaşlar tasarlarken "*dokuma kumaşları önce elde deneme tezgahında dokuyarak ipliklerin sağladığı renk, doku, desen, tuşe özelliklerini gerçeğinden tecrübe etmiş"* bu sayede doğal ve geleneksel görüntüleri tasarımlarına taşıyabilmiştir (Nicholson, 2008: 68) (Şekil 3).

Şekil 3: Larsen 2012 yılında evinde dokuma denemeleri yaparken (URL-8, 2013)

Fry (2002), Larsen'in çalışmalarını anlattığı makalesinde onun araştırmacı kişiliği vurgulamıştır. Fry'ın (2002: 45) belirttiğien göre:

> "*Larsen çift katlı dokumaları ve damaskları dokuyan dokumacılar, ikat, plangi ve batikleri yapan boyamacılarla kişisel ilişkiler geliştirdi. Endüstride gelişmiş lifleri ve modern, teknolojik kumaşları üreten kimyagerler ve işlem mühendisleriyle yakın ilişkiler kurdu*."

Gittiği coğrafyalarda neyin nerede üretildiği bilgisi yanında nasıl üretildiği bilgisine de sahip oldu.

Larsen'in tecrübeleri yeni tasarımlara dönüşmeye devam ettikçe ünü ve satışları artmış yeni şirketler kurma süreci hızlanmıştır.

Larsen International-1963, *Thaibok Fabrics*-1972, *Larsen Carpet ve Larsen Leather*- 1973, *Larsen Furniture*-1976, *Larsen Legacy*-1989 *ve Galaxy*-1991'de açılmış, tek kişi olarak işe koyulduğu tasarım dünyasında tasarım ekipleri kurarak neredeyse tekstilin her alanında tasarım ve üretim yapar hale gelmiştir.

Kumaşlar yanında iç mekanda kullanılabilecek her türlü tekstili üreten Larsen (2012:12), seri üretimle üretilen tekstillerinin marka imajını korumasında kalitenin önemini vurgularken;

> "*Hayatım iç mekânlar için halı ve döşemeler de dâhil olmak üzere tekstil üreterek geçti. Bazen halka açık bir mekân için tek bir döşeme, bazen de havlu gibi seri üretim gerektiren işler yaptım. Genellikle bu tasarımlar yıllarca, hatta bazen on yıllarca tekrarlanarak devam eden nispeten küçük partiler halinde üretilmiştir. Belki de buna 'seri üretim' demek yerine kaliteli üretim demek daha doğru olur. (Gençler genellikle tekstilleri 'seri üretimde' 'tek seferliğine' üretilmiş bir ürün olarak düşünür. Genellikle de öyledir ama en iyileri hariç)* " yorumunu yapmıştır.

Larsen'in ticari başarısında, almış olduğu iç mimarlık ve tekstil tasarımı eğitimlerini başarılı biçimde buluşturması önemli bir etkendir. Tekstillerin iç mekanlara sağladığı estetik ve psikolojik etkileri göz önünde tutması tasarımda başarısının anahtarlarından birisi olmuştur. Tasarım sürecinde tekstillerin renk, doku, desenlerini mimari algıyla ilişkilendirmiş, ayrıca onun tekstillerini kullananların psikolojik beklentileri olduğunu düşünerek, sahiplik hissi uyandıran kişisel vurgular yapmaya özen göstermiştir. Bu vurguları sanatsal birikim, tasarım ve teknoloji bilgisi, yerel uygulama yöntemleri ve tarzlarının araştırmasıyla yakalamış, geniş bir ürün yelpazesine ulaşarak her bir tüketiciye kimliğiyle bütünleştirebildiği seçenekler sunmuştur (Larsen, 2012: 12).

Larsen İstanbul'da gerçekleştirilen 1.Uluslararası Tekstil Sanatı-Tasarımı Sempozyumu'nda**,** günümüzde büyük şehirlerdeki insanların 'karaktersiz kutular'da yaşadığını ve kitle kültüründe kaybolan kişisel kimliklerini umutsuzca güçlendirmeye çalıştığını dile getirmiş, ihtiyaç duyulan kimliğin mekanlar aracılığıyla sağlanmasında estetik değeri yüksek ve kaliteli tekstiller üretecek tekstil tasarımcılarına görev düştüğünü belirtmiştir (Larsen, 2012:12).

Larsen, mekan ve tekstiller arasındaki tasarım ilişkileri üzerinde de özenle durmuş, iç mekan düzenlemelerinin ana malzemesinin tekstiller olduğunu vurgulamıştır (Larsen and Weeks, 1975:5):

> "*Günümüzde iç mekan alanlarını farklılaştıran şey, iç mimarisinin tasarımından çok o mekanda yer alan nesnelerdir. Bunlar mekanlara malzeme ve kişilik duyarlılığı sağlamaktadır. Bu nesnelerden biri olan kumaşlar mekanların tasarımda ana yönlendiricidir ve bu görevini en iyi şekilde yapmaktadır. Kumaşlar uygulamada çok yönlü kullanılır, kolay elde edilir ve ekonomik olmasıyla, şaşırtıcı sayıda çeşidi ve uyum yeteneğiyle iç mekanların en kullanışlı destekçileridir*."

İç mimari problemlerini çözümlemekte ana ilkesi "problemi çözüme dönüştür" olan Larsen, *Elle Decor International Magazine*'de uyguladığı çözümlerden örnekler vermiştir (Abramovitch, 2012):

> "*Duvar tamamen pencereyse ve köşede başka bir küçük pencere varsa ikisine aynı yöntemle yaklaşılmamalıdır. Küçük pencereyi panjurla kapatıp duvar boyutundakinde perde uygulması yapılırsa daha loş bir mekan yaratılacak ve altın rengi pencere ışıkları her sabah buradan parlayacaktır… Bir mekanda mavi bir tekstil zemin ve mavi bir sofa istenirse bu iki mavi ton yeterli ve uyumlu olmayacaktır. Ayrıca beş ve hatta daha fazla mavi tonunda yastık kullanıldığında bir renk senfonisi ortaya çıkacaktır. Aynı ışık değerindeki renk çeşitliliğinden hoşlanırım. Bunu bahçemdeki bitkilerde gözlemledim. Aynı değerdeki yeşiller ve kırmızılar zengin bir aydınlanma sağlayacaktır. Renk kontrastı tercih edildiğinde bunu küçük alanlarda yapmak uygundur çünkü risk almak iyidir fakat istendiğinde düzeltilebilir olmalıdır.* "

Cranbrook Academy of Art'ta bahçe ve peyzaj düzenleme eğitimi de alan Larsen doğayla ilişkisi ve Dünya kültürleriyle bağlarını sıkı turarak eşsiz bir görsel arşive sahip olmuştur. Doksandan fazla ülkeyi ziyaret ederek tekstil kültürlerini yerinde görüp uygulama olanağı bulmuştur. Onun çok yönlü faaliyetleri tasarım vizyonunun devamlılığında önemli bir etkendir.

1997 yılında şirketini İngiliz Tekstil şirketi *Cowtan and Tout* tekstil ve duvar kağıdı şirketine satan Larsen, bir taraftan bu firmaya danışmanlık yapmakta ve yeni nesil tekstil tasarımcılarına tecrübeleriyle yol göstermekte, diğer taraftan yerel tekstilleri incelemek için seyehatlerine devam etmektedir.

Gezileri kapsamında 2005 yılında İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü tarafından organizasyonu üstlenilen *13. European Textile Network'e (ETN)* katılan Larsen, İzmir/Tire'de keçecilik, Bursa'da ipekçilikle ilgili geleneksel çalışmaları incelemiştir.

2012 yılında ise Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü'nün düzenlediği *1. Uluslararası Tekstil Sanatı-Tasarımı Sempozyumu*'na katılmış ve konuk konuşmacı olarak deneyimlerini paylaşmıştır.

Larsen kişisel ilişkileri ve gezileri aracılığıyla sanat yapıtları, seramik ve tekstillerden oluşan büyük bir koleksiyona sahip olmuştur. Dünya mirası sayılan bu koleksiyon New York'ta sahibi olduğu halka açık *Longhouse Reverse* adlı büyük yapı (Şekil 4) ve peyzaj düzenlemesini kendisinin yaptığı bahçesindeki arboretumda ziyaretçilere sunulmaktadır (Şekil 5).

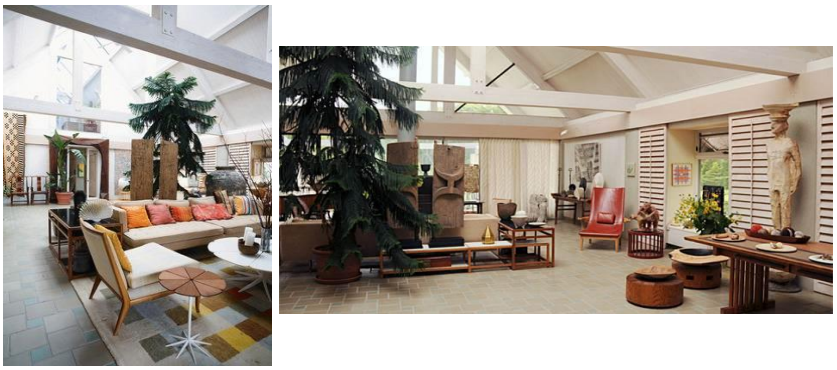

Şekil 4: Dekorasyonunu Larsen'in yaptığı Long House Reverse'den görüntüler (URL-2, 2013; URL-5, 2013)

Şekil 5: Long House Reverse bahçesinde Grace Knowlton'un heykelleri (URL-6, 2013)

Larsen'in Başarıları ve Tekstil Tasarımına Getirdiği Yenilikler

Larsen'in şirketini kurmasının ardından New York'un ilk uluslararası stil ofislerine sahip binası *Lever House'* un kumaşlarını tasarlaması ilk önemli başarısıdır. Keten kordonlar ve altın renkli metallerle dokunan kumaşla kombinlediği drapeli perdeleriyle gerçekleştirdiği bina girişi, malzemelerin alışılmamış uyumuyla sonraları onun daha iyi tanınmasını sağlamıştır (Şekil 6).

Şekil 6: Larsen'in Lever House için tasarladığı perde (URL-4, 2013)

> "*1958 yılında havacılık şirketleri için perde ve döşemelik kumaşlar tasarlamaya başlamış, 1969'da Pan Am ve Braniff Airlines'ın Boing 747 uçakları için yumuşak geometrik desenli dokuma kumaşlar üretmiştir.*" (Heller, 1988:5)

Larsen'in şirketi seçkin evler, kamu binaları, şirket ofisleri için, Amerikalı ünlü mimar Frank Lloyd Wright' la birlikte çalışarak havacılık şirketleri yanında, *Phoenix Performing Arts Center*, Amerika Birleşik Devletleri başkanlık uçağı *Air Force One* ve *Beyaz Saray'*a kadar birçok mekan için kumaşlar tasarlamıştır.

Yenilikçi tekstil araştırmaları çerçevesinde esnek döşemelik kumaşlar üretmiş ve Amerika'da kadife üzerine şablon baskılı kumaşların seri üretimini gerçekleştirmiştir. Larsen *Surface Design Journal'*da,

> *"Baş tasarımcısıyla birlikte hali hazırda bildikleri bir teknik olan kadife üzerine şablon baskının uzun zaman aldığını ve kendilerinin tüm havları boyamayı makül zamana indirdiklerini*" (Malacher, 1999: 15) anlatmıştır.

Larsen'in *Primavera* isimli deseni kadife üzerine baskısı yapılan en ünlü desenlerinden birisidir (Şekil 7).

Şekil 7: Kadife kumaş üzerine baskı tekniğiyle Larsen'in "Primavera"isimli deseni (URL-11, 2012)

Modern mobilya tasarımının en ünlü isimlerinden Fransız Pierre Paulin'in 60'lı yıllarda tasarladığı ve "oturulan heykeller" olarak anılan koltuklarının esnek kumaşları Jack Lenor Larsen tarafından tasarlanmıştır. Genellikle etnik kültürlerden esinlenen Larsen'in *Momentum* adlı kumaş serisinin desenleri koltukların yalın biçimlerini tamamlayan modern desenlerden oluşmaktadır;

> "*Larsen'in ayrıcalıklı tasarımı Paulin'in heykellerine artı bir boyut katmaktadır. Zamanının devrimci tasarımları günümüzde "zamansız" tasarımlar olarak anılan unutulmazlar arasındadır. Paulin'in tasarımlarından en bilinenlerinden 'Mushroom' New York Museum of Modern Art' ta sergilenmektedir.*" (URL-7, 20123)

Bir diğer ünlü tasarım*"Ribbon Chair"* esnek ve renkli kumaşıyla tasarım klasikleri arasında yerini almıştır (Şekil 8).

Bu iki önemli tasarımcının başarısı anısına American Craft Magazine'in yaratıcı yönetmeni Jeanette Abbink, 2007 yılında Pierre Paulin'in hayatını kaybetmesinden iki yıl önce iki ünlü tasarımcının buluşmalarını görüntülemiştir (Şekil 9) .

Şekil 8: Paulin'in "Ribbon chair"i ve Larsen'in "Momentum serisinden esnek kumaşı. (URL-9, 2012)

Şekil 9: Pierre Paulin'in "Mushroom" serisinden pufu, Larsen'in "Momentum" serisinden kumaşı ve tasarımcıları bir arada (URL-3, 2013).

Bu başarılarının devamında Larsen, 1959-1961 yılları arasında *Philadelphia College of Art'*ta yardımcı yönetici olarak tecrübelerini paylaşarak tasarım eğitimine katkı sağlamıştır.

Tekstil tasarımının önemli ilham kaynaklarından birisi olarak düşündüğü lif sanatıyla yakından ilgilenen Larsen, 1969 yılında New York'ta MoMA' da (Museum of Modern Art) düzenlenen ve tüm dünyadan yirmi sekiz lif sanatçısına yer verilen *Wall Hangings* sergisine müzenin kuratörlerinden Mildred Constantine tarafından yardımcı kuratör olarak davet edilmiştir. Lif sanatının dünyaya tanıtılmasında önemli bir dönüm noktası olan bu sergi, Magdalena Abakanowicz, Jagoda Buic vb Doğu Avrupalı sanatçıların isimlerinin duyulmasına katkı sağlamıştır (Acar, 2013:54).

Larsen tekstil tasarımı ve lif sanatıyla ilgisini çeşitli kitaplar ve makaleler kaleme alarak daima canlı tutmuştur. Yazarı olduğu ya da yazımına katkıda bulunduğu bir çok kitabı ve makalesi bulunmaktadır. *Element Of weaving (1967), Beyond Craft:The Art Fabric (1973), Fabrics for Interiors: A Guide for Architects, Designers, and Consumers (1975), The Dyer's Art (1977), The Art Fabric: Mainstream (1981)ve Jack Lenor Larsen: A Weaver's Memoir (2003)* kitaplarından bazılarıdır.

Larsen'in tasarımları *Louvre Sarayı*'nda düzenlenen bir solo sergiyle izleyicilere sunulmuştur. Ayrıca, *Museum of Modern Art, Cooper-Hewitt Museum-New York, Victoria and Albert Museum- Londra, Art Institute of Chicago, Stedelijk Museum- Amsterdam, Museum Bellerive-Zurich, Boston Museum of Fine Arts ve Renwick Gallery - Washington, D.C.* gibi dünyaca tanınmış müzelerin kolleksiyonlarında çalışmaları sergilenmektedir.

İç mimariye, endüstriyel tekstil tasarımına ve sanata sağladığı yeni bakış açıları ve katkılar nedeniyle *"1968 yılında American Institute of Architects tafarından 'altın madalya', 1985 yılında Londra'daki Royal Society of Arts tarfından*

'RDI (Royal Designer For Industry)onur ödülü', 1993 yılında Brooklyn Museum tarafından 'Yaşam boyu tasarımcı ödülü' ve 1996 yılında American Craft Council tarafından 'altın madalya' ödüllerine layık görülmüştür" (Anonymous, 1996:54). Ayrıca, 1996 yılında *Surface Design Association* tarafından verilen 'Yaşam Boyu Başarı Ödülü', Larsen'in aldığı önemli ödüllerdendir.

Larsen, Jack Stoops ve Jerry Samuelson tarafından hazırlanan *Design Dialogue* adlı kitapta Endüstri Devrimi'nden günümüze uzanan dönemde tasarım mirasına katkı sağlayan, tasarımlarıyla eşsiz algılarını paylaşan farklı disiplinlerden 35 tasarımcı arasında yer almıştır.

> "*Tasarım problemlerini yeni bir yolla çözmede kararlı gayretler göstermeleri ve büyük bir yaratıcı enerjiyle estetik ve işlevsel ihtiyaçlara cevaplar bulmaları*" (Stoops and Samuelson, 1983: 149) bu tasarımcıların ortak özelliklerden bazılarıdır.

Larsen modern tekstil tasarımcısının öncüsü olarak, bir taraftan tasarım ve danışmanlık faaliyetlerine devam etmekte, çeşitli ülkelere seyahatler gerçekleştirmekte ve New York'ta sahibi olduğu *Long House Reverse'*de kültür ve sanatı destekleyen sosyal çalışmalarını sürdürmektedir.

2. SONUÇ

Öncü tasarımcılardan Jack Lenor Larsen örneğinden yola çıkılarak, modern tekstil tasarımcısının sahip olması gereken yeni, farklı, yaratıcı, sorgulayıcı bakış açısının öneminin vurgulanması amacı doğrultusunda elde edilen bulgularla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tekstilerde renk, doku, desen gibi yüzey etkilerini içeren görsel özelliklerinin oluşturulmasında sanat, tasarım, bilimden sağlanan bilgi birikimi etkin rol oynamaktadır.

Larsen örneğinde görüldüğü üzere yerel zanaat uğraşlarının araştırılması, ortaya çıkan ürünlerin görsel özelliklerinin, üretim yöntemlerinin bilinmesi ve sentez yeteneğiyle birlikte bu bilginin güncel üretim teknolojileriyle buluşturulması önemlidir.

Sanatla ilişkileri sıkı tutmak, doğayı gözlemlemek tasarımcının öngörüsünün vazgeçilmezleridir.

İç mekân tekstillerinin görsel özellikleri kullanılacağı mekânla doğrudan ilişkilidir. Larsen'in de belirttiği gibi, tekstiller bulunduğu iç mekânlara ışıklandırma, boyut algısı, sıcaklık-soğukluk, stil gibi birçok açıdan katkıları sağlayan en önemli nesnelerdir.

Ayrıca mobilya tasarımcısı Pierre Paulin ve Larsen'in birlikte çalışması örneği ele alındığında, kumaşların görsel özellikleri ve performans değerlerinin üzerinde yer alacağı mobilyaların işlevi, stili, formuyla uyum içinde olmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Tekstillere psikolojik etkileri açısından yaklaşımda bulunmak tasarımda başarıyı sağlayan başka bir etkendir. Larsen'in belirttiği gibi, kalabalıklaşan dünyamızda insanoğlu bireyselliğini ortaya koyma ihtiyacı duymaktadır.

Seri üretim ürünü bile olsa tasarım ve üretimde sağlanan özen, kullanıcısının kendisini özel hissetmesini sağlamakta, yaşadığı mekanlarda kişisel dokunuşlar yakalamasına olanak sunmaktadır.

Sonuç olarak, her tekstil tasarımcısı için Larsen gibi iç mimarlık eğitimi almak mümkün olmasa da bununla ilgili temel bilgilere sahip olmak, tekstil-mekan ilişkilerinin doğru kurulması açısından önemlidir. Tekstillere kazandırılacak görsel özelliklerin, içinde yer alacağı mekanın görsel özellikleriyle ilişkilendirilmesi, iç mekan tekstili tasarımını daha fazla etkenin bir arada bulunduğu, daha geniş bakış açısına sahip bir tasarlama faaliyeti haline getirmektedir.

Ayrıca Larsen örneğinde görüldüğü gibi, genel anlamda tekstil tasarımı, özel anlamda iç mekan tekstili tasarımı, kişisel merak, araştırma-geliştirme isteğiyle yaşam boyu süreklilik gösteren bir eğitim sürecini içermektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, S. 2013. Tapestry Geleneğinden Lif Sanatına Geçiş Sürecinde Jagoda Buic ve Sanatsal Çalışmaları, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Kış/2013, Sayı:9, 51-59

- Abramovitch, I. 2012. Jack Lenor Larsen On The Power Of Fabric, *Elle Décor, E- Magazine*, Hearst Communications, Inc. October, http://www.elledecor.com/design-decorate/talent/Jack-lenor-larsen-longhouse-garden#slide-1, (Erişim tarihi: 21.12.2012)
- Anonymous.1996. American Craft Council Awards, *American Crafts*, No:56/5, 54
- Baumhoff, A. 2000. "The Weaving Workshop", *Bauhaus*, Könemann Verlagsgesellschaft mbH, p.469, Germany
- Beazley, M. 2002. *20th Century Pattern Design-Textile And Wallpaper Pioneers*, Octopus Publishing Group, p.95-109-135, London
- Fish, Arline M. 2004. Oral History Interview With Jack Lenor Larsen, *Archives of American Art,* Smithsonian Institution, Feb. 6-8, http://www.aaa.si.edu/collections/interviews/oral-history-interview-jack-lenor-larsen-13092, (Erişim tarihi: 20. 11.2012)
- Fry, W.L. 2002. The Dean of Modern Fabric Design, *Fiber Arts Magazine,* Vol.28, No.4, Jan/Feb, 45-49
- Hamilton, W. L. 1998. At Home With: Jack Lenor Larsen; A Life's Warp and Weft, *New York Times, E-Magazine*, September 24, http://www.nytimes.com/1998/09/24/garden/at---home-with-jack-lenor-larsen-a-life-s-warp-and-weft.html?src=pm, (Erişim tarihi: 12.12.2012)
- Held, S. E. 1999. *Weaving-A Handbook Of The Fiber Arts*, Rinehart and Winston, p.60, U.S.A.
- Heller, K. 1988. Jack Lenor Larsen: Using Fabrics To Give A Space Personality, *Philadelphia Inquirer*, Philadelphia Newspapers Inc., J:5, June 26, http://articles.philly.com/1988-06-26/news/26268224_1_fabric-design-textiles (Erişim tarihi:12.12.2012)
- James, K. (Edited by) 2006. *Bauhaus Culture: From Weimar To The Cold War***,** University Of Minnesota Press, p. 166, Minneapolis
- Lange, C. 2007. *Ludwig Mies Van Der Rohe & Lily Reich-Furniture And Interiors,* Hatje Cantz Verlag., p.86, Germany
- Larsen, J. L., Weeks, J. 1975. *Fabrics For Interiors-A Guide For Architects, Designers and Consumers,* Van Nostrand Reinhold Company, p.5, New York
- Larsen, J. L. 2012. Jack Lenor Larsen- LongHouse, East Hampton, NY, *1. Uluslararası Tekstil Sanatı-Tasarımı Sempozyumu Bildiri Kitabı,* Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü, 17-20-Ekim, 12-13, İstanbul
- Malacher, P. 1999. Interview: Jack Lenor Larsen, *Surface Design Journal*, No:23/4, 14
- Nicholson, L. 2008. Woven Into The Collection, *Apollo: The International Magazine for Collectors*, Vol:167, Issue: 551, 68
- Renzi, J. 2007. Master Waver And Cultural Omnivore, He Brought Warmth to Modernism's Glassy Surface, *New York Magazine, E-Magazine*, October 21, http://nymag.com/homedesign/fall2007/39599, (Erişim tarihi: 21. 12. 2012)
- Stoops, J., Samuelson, J., 1983. *Design Dialogue*, Davis Publication, p.149, Michigan
- Votolato, G. 1998. *American Design in The Twentieth Century: Personality And Performance*, Manchester University Press, p.173, Manchester
- Ziliacus, B. 1999. Marianne Strengell: a Career Abroad, Finland, *Form Function Finland***,** No:1999/3, 48
- URL-1 2013. http://www.craftinamerica.org/artists_fiber/story_225.php, (Erişim tarihi: 17.01.2013)
- URL-2 2013. http://www.apollo-magazine.com/features/461556/woven-into-the-collection.thtml, (Erişim tarihi: 17.01.2013)
- URL-3 2013. http://www.craftcouncil.org/post/meeting-masters, (Erişim tarihi: 17.01.2013)
- URL-4 2013. http://www.elledecor.com/design-decorate/talent/Jack-lenor-larsen-longhouse-garden#slide-2,
- (Erişim tarihi: 20.01.2013)
- URL-5 2013. http://www.elledecor.com/design-decorate/talent/Jack-lenor-larsen-longhouse-garden#slide-4, (Erişim tarihleri: 20.01.2013)
- URL-6 2013. http://www.elledecor.com/design-decorate/talent/Jack-lenor-larsen-longhouse-garden#slide-5, (Erişim tarihi: 20.01.2013)
- URL-7 2013. http://www.moderndesign.org/2010/01/design-furniture-by-pierre-paulin.html, (Erişim tarihi: 10.11.2012)
- URL-8 2013. http://www.newyorksocialdiary.com/node/3829/print, (Erişim tarihi: 17.01.2013)
- URL-9 2012. http://pinterest.com/pin/460493130618196993/, (Erişim tarihi: 20.12.2012)
- URL-10 2012. http://spenceralley.blogspot.com/2012/10/jack-lenor-larsen.html, (Erişim tarihi: 11.10.2012)
- URL-11 2012. http://www.1stdibs.com/furniture/more-furniture-collectibles/pillows-throws/original-jack-lenor-larsen-primavera-textile-pillows/id-f_635550/, (Erişim tarihi: 21.12. 2012)